

Şyglyýet melekleri / makalajyklar toplumy – Hurşidbanu Natewan

Category: Aýdym-saz sungaty, Goşgular, Kitapcy, Şyglyýet melekleri, Türkmen dili

написано kitapcy | 21 января, 2025

Şyglyýet melekleri / makalajyklar toplumy – Hurşidbanu Natewan
GARABAGYŇ DÜRI – HURŞIDBANU NATEWAN

Hurşidbanu Natewan, doganlyk azerbaýjan halkynyň sosial durmuşynda we medeniýetinde çuññur yzlar galdyran zenan şahsyýetdir.

XIX asyryň Azerbaýjanynda fuzulyçylyk mekdebinin iň görnükli wekili hasaplanıylar.

Goşgularynyň köpüsi ýitenem bolsa, öz döwründe aýdym ediliip aýdylan goşgulary häzirki günlere gelip ýetipdir. Bu aýdymlar azerbaýjan aýdym-saz sungatynyň altyn hazynasyna giren eserler hasaplanıylýar.

Hurşidbanu Natewan 1832-nji ýylda Şuşada dünýä inýär. Kakasy Garabagyň iň soňky hany Mehdiguly Handyr, ejesi bolsa Genje hanlarynyň neslinden Ugurly begiň gyzy Bedirjahandyr. Maşgalanyň ýeke dikrary we Garabag hanlygynyň mirasdüşeri bolansoň köşkde “Dürr-i ýekta” (Ýeke-täk dür”), halk arasynda bolsa “Hangyzy” diýip atlandyrylypdyr. “Natewan” onuň özi üçin saýlap alan tahallusudyr, “hiç kimsiz, mätäç” manylaryny berýär. “Natewan” sözi, türkmen dilinde-de “natuwan” görnüşinde ulanyşda bar sözüň biridir.

Kakasynyň aýal dogany Göwher hanymyň elinde terbiýelenýär. Yörite tutulan mugallymlardan arap, pars dillerini öwrenýär. 1845-nji ýylда kakasy aradan çykandan soňra Garabag Hanlygyny dolandyryp başlaýar. Emma hanlygyň agalyk edýän ýerlerini kakasyndan soňra Patyşa Russiyasynyň eýeländigi sebäpli, Tbilisidäki rus dikmeleriniň gözegçiliginde ýaşamaga mejbür bolýar.

1850-nji ýylда rus goşunynda gulluk edýän Dagystanly general Hasaý Han Usmyýew bilen maşgala gurýar. Ondan Mehdiguly Han, Hanbike atly iki çagasy bolýar.

1860-njy ýylда Hasaý Handan aýrylyşýar. 1869-njy ýylда Garabagly seýitlerden biri bilen nikalaşýar. Ikinji durmuşy Garabagly aristokratlaryň nägileligine sebäp bolýar. Soňky adamsyndan dört çagasy bolýar. Ömrüniň soňky ýyllaryny Şuşada geçiren Hurşidbanu Natewan Suşanyň abadançylygy, bilimi we medeniýeti üçin ummasyz işleri amala aşyrypdyr. Öz hasabyna Mugan sebitine daglardan ýörite suw geçiriji hem çekdiripdir.

1850-nji ýıldan başlap döredijilik bilen meşgullanan Hurşidbanu 1872-nji ýylда “Mejlis-i Üns” atly şahyrlar bileleşigini döredýär we bu bileleşigiň ýigrimi ýyllap hemayatçysy bolýar. Döredijiliğin gapdalyndan hatdatçylyk, kitap bezemek, surat çekmeklik bilenem meşgullanypdyr.

Azerbaýjanyň Golýazmalar institutynda onuň hut öz elinden çykan “Gül depderi” (1886 ý) atly albom bardyr. Onuň elinden çykan tıkin-çatyn işleri hem Azerbaýjanyň Ajaýyp sungat eserleri döwlet muzeýinde sakanylýar.

1858-nji ýylда Kawkaz ýurtlaryny syýahat eden fransuz ýazyjysy Aleksandr Dýuma eden el işlerinden sowgat beripdir. Aleksandr Dýuma hem oňa öz gezeginde küst oýnalýan tagta sowgat edipdir. 1885-nji ýylда ogly Mir Apbasyň we adamsynyň bimahal ölümleri zerarly şahyryň ruhy dünýäsinde sarsgyn bolup geçýär. Fuzulyçylyk akymynda gazal ýazmagy taşlap mersiyeler (elegiya) ýazmaga başlaýar.

Hurşidbanu Natewan 02.10.1897-nji ýylда aradan çykýar.

Hurşidbanu barada ençeme eserler ýazylypdyr. Olaryň arasynda Ylías Efendiýewiň “Hurşidbanu Natewan” (1978 ý) atly drama eseri häzire çenli teatr sahnalaryndan düşmän gelýär.

2006-nyý ýylda surata düşürilen “Xarı bülbüllər” atly kinofilmı Hurşidbanunyň ykbaly barada söz açýar.

• **Eserleri:**

1. “Türkçe gazallar mejmuasy” (1917 ý);
2. “Süküfe mejmuasy” (1913 ý);
3. “Eserler” (1928, 1938, 1956, 1984 ý);
4. “Otuz üç gazal” (1989 ý).

• **“GITDI” GAZALY:**

Ne ýagşy höwürdi, haýp, nägehan gitdi,
Meni bu mähnet ara goýdy, el-amam gitdi.

Ol serwi-nätzde aýry baharmy serwa gözüm?
Täze Aý gadym eýledi keman gitdi.

Unutdy güllerini, kyldy hanyman terki
Ne bagtyýarlara, çekdi ol aman gitdi.

Ne boldy bu baga, bagban, bu gülşende,
Açylmady ýaz gülleri, hazan gitdi.

Ne tapdy lezzeti-eşret, ne-de gördü gülzary,
Bahar paslynda, ýaran, bu nowjuwan gitdi.

Meni bu mähnet ara goýdy, didesi girýan,
Belaýy-hijre salyp, bagry gan goýdy, gitdi.

Mazarymyň üstüne gelip duraňda, ogul,
Diýersiňmi, ne now bilen Natuwan gitdi. Şygryýet melekleri